

śląsko-słowacko-węgierskiego (Mieczysława Adamczyka), gimnazjum chyrowskiemu i jego wychowankom (Ewy Kuli i Marzeny Pękowskiej), sprawozdaniom szkolnym gimnazjów galicyjskich (Adama Horbowskiego), szkolnictwu zawodowemu Galicji Wschodniej (Bohdana Dobrianskiego), rozwojowi polskiej oświaty w Księstwie Cieszyńskim w drugiej połowie XIX wieku (Grażyny Kempy), kierunkom i formom polskiej oświaty dorosłych w Galicji przełomu XIX i XX wieku – rozwijanej przede wszystkim w ramach Towarzystwa Szkoły Ludowej i Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego

im. A. Mickiewicza (Agnieszki Stopińskiej-Pająk), udziałowi Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych w integrowaniu nauczycieli szkół średnich Galicji w latach 1884-1909 (Barbary Łuczynskiej), działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (Marka Mirkiewicza).

Teksty zamieszczone o omawianym tomie charakteryzuje w sumie dość zróżnicowany poziom merytoryczny a zarazem duża różnorodność tematyczna. Tę ostatnią cechę traktować jednak można jako jego zaletę, podnoszącą zdecydowanie walory książki.

Wiesław Jamrożek

Edward Kołowski, Eugenia Malewska, Wychowanie do pracy na roli w rozwoju dziejowym, Olsztyn 1993, Wydawnictwo Akademii Rolniczo-Technicznej, ss. 138

Książka E. Kołowskiego i E. Malewskiej pt.: „Wychowanie do pracy na roli w rozwoju dziejowym” adresowana jest głównie do studentów akademii rolniczych, przygotowujących się do pracy w szkołach rolniczych. Ma charakter podręcznika niezbędnego i przydatnego w studiach nad dziejami wychowania do pracy na roli. Poszerza też znacząco nader jeszcze skromną historiografię tej problematyki.

Praca E. Kołowskiego i E. Malewskiej jest historycznym spojrzeniem na problematykę edukacji rolniczej w powiązaniu z takimi istotnymi uwarunkowaniami, jak: przemiany polityczne i społeczno-ekonomiczne, myśl pedagogiczna i praktyka wychowawcza, rozwój nauk przyrodniczych, ekonomicznych i kultury wsi, zmiany świadomości chłopskiej itp. Analizowana problematykę ujęto w trzech obszernych rozdziałach.

Rozdział I zatytułowany „Wychowanie do pracy na roli w starożytności” traktuje o tej dziedzinie wychowania na Dalekim i Bliskim Wschodzie, Grecji i Rzymie. Na tle ogólnych koncepcji wychowania, kultury, rolnictwa Autorzy prezentują tu pierwsze w historii próby wychowania rolniczego.

W rozdziale II pt. „Średniowieczne rolnictwo i wychowanie ludności rolniczej” przedstawione zostały zagadnienia dotyczące ustroju

rolnego, stosunków gospodarczo-społecznych, ideałów wychowawczych w Europie oraz w Polsce, które stanowią kontekst rozważań nad początkami oświaty i wychowania rolniczego, genezą form przekazywania wiedzy zawodowej, wychowaniem ludności wiejskiej i sposobami upowszechniania wiedzy rolniczej.

W ostatnim i najobszerniejszym III rozdziale pt. „Podłoże społeczno-ekonomiczne i kulturowe edukacji rolniczej do końca XVIII w.” Autorzy omawiają przemiany społeczno-gospodarcze wsi europejskiej oraz przełomy intelektualno-cywilizacyjne i konsekwencje oświatowe w Europie, ukazując ich wpływ na rozwój edukacji rolniczej. Omówione tu zostały początki szkolnictwa rolniczego w Europie i w Polsce, zwłaszcza wnikliwie w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Rozdział kończą rozważania na temat wychowania folwarcznego, z uwypukleniem wpływu religii i dworu.

Książka E. Kołowskiego i E. Malewskiej oparta jest na głębokiej znajomości przedmiotu i rzetelnie przedstawia opisywane fakty. Z racji jednak na zaznaczony przez Autorów w Przedmowie podręcznikowy charakter omawianego opracowania należy się tu także ustosunkować do jego funkcji dydaktycznych.

Podręcznik ten posiada z pewnością duże walory informacyjne. Podstawowym źródłem

informacji jest tu opis faktów i ich wyjaśnianie, z dominacją jednakże zdań opisowych nad wyjaśniającymi. Może to rodzić zagrożenie, iż student postrzeżeć będzie proces historyczny jako potok faktów, bez dostrzegania zachodzących między nimi związków czasowo-przestrzennych i przyczynowo-skutkowych. Niedostyt budzi też brak – w odniesieniu do omawianych problemów – pytań, zadań i dyrektyw badawczych, które ukierunkowałyby pracę odkrywczą studentów, samodzielne dochodzenie do wyjaśnień i ocen ewolucji edukacji rolniczej na przestrzeni dziejów. Lukę tę kompensuje w części zamieszczony po każdym rozdziale wykaz literatury, która może stanowić źródło głębszego studiowania kwestii będących przedmiotem szczególnego zainteresowania.

Dokonując oceny pracy E. Kołowskiego i E. Małewskiej w aspekcie dydaktycznym moż-

na stwierdzić, iż jest to akademicki podręcznik systematyczny zawierający kompendium wiedzy z zakresu wychowania do pracy na roli, spełniający głównie funkcję informacyjno-poznawczą. Opracowanie podręcznika w takiej formie i treści ma swoje dydaktyczne uzasadnienie w realizowanych w uczelniach rolniczych zajęciach dydaktycznych i programach studiów z zakresu historii wychowania i oświaty rolniczej, które charakteryzują się szczupłością godzin dydaktycznych, niewspółmierną do zakresu treści kształcenia.

Stąd też poczynione tu uwagi krytyczne nie mogą przesłonić walorów omawianej pracy. Jest ona z pewnością wartościową pozycją naukową i dydaktyczną w polskiej literaturze dotyczącej historii edukacji rolniczej, jak i historii wychowania.

Alicja Kicowska

Nauki pedagogiczne w Polsce. Tradycje — współczesność — przyszłość. Materiały z konferencji, red. S. Michalski, R. Ossowski, Bydgoszcz 1994, Wydawnictwo WSP, ss. 561

We wrześniu 1989 roku odbyła się zorganizowana przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Bydgoszczy i Bydgoskie Towarzystwo Naukowe sesja z okazji 20-lecia WSP i 30-lecia PBTN-u. Jednym z organizatorów sesji i redaktorem niniejszego tomu był Profesor Stanisław Michalski, który nie doczekał zfinalizowania prac. Zmarł w grudniu 1990 roku.

Tom otwierają wystąpienia R. Ossowskiego i J. Hellwiga poświęcone Profesorowi S. Michalskiemu. Pierwszą zasadniczą część pracy stanowią natomiast teksty omawiające dzieje polskiej myśli pedagogicznej od czasów Odrodzenia (D. Żołądź), przez Oświecenie (K. Mrozowska), czasy rozbiorów (S. Gawlik, Cz. Majorek, K. Poznański), aż do czasów współczesnych (S. Palka).

Następny blok poświęcony jest zagadnieniom poszczególnych dziedzin pedagogiki. I tak pedagogikę ogólną, jej stan i kierunki rozwoju omawia J. Gnitecki, dydaktykę – B. Niemierko,

pedagogikę społeczną – E. Trempała, E. Stucki – stan i tendencje rozwoju pedagogiki wczesnoszkolnej, a K. Błoch-Żuchelkowska – genezę i rozwój pedagogiki przedszkolnej. Następnie I. Jundziłł zajmuje się problematyką pedagogiki opiekuńczej, R. Ossowski – pedagogiką specjalną, A. Mońka-Stanikowa – pedagogiką porównawczą. Artykuł A. Tchorzewskiego omawia genezę i rozwój teorii wychowania w Polsce, a T. Jałmużny rozwój pedeutologii. Pedagogiką pracy zajął się Z. Wiatrowski, a E. Rogalski rozwojem powszechnej edukacji muzycznej. Tom zamykają dwie rozprawy autorów niemieckich. Pierwsza J. Kuhnena poświęcona jest zagadnieniom wychowania dla przyszłości i K. D. Mendego dotyczy stanu nauk pedagogicznych w Republice Federalnej Niemiec.

Poszczególne rozprawy uzupełniają obcojęzyczne streszczenia.

(D.Ż. – S.)